

Affärsmässighet och politik går inte ihop

Tjugo år har gått sedan Konsum Österreich 1995 upphörde efter den största insolvensen i nationens historia. Efter 139 år av konsumentkooperation i Österrike sällade sig Konsum Österreich till flertalet syskon i det kontinentala Europa.

Den belgiska konsumentkooperationen försvann successivt under 1970-talet. Coop Nederland tvingades sälja sig 1973. De tyska föreningarna genomförde 1974 en räddningsaktion genom en aktiebolagsbildning. Denna möjliggjorde för ledande personer att ägna sig åt olagliga manipulationer, som uppsköt en oundviklig konkurs fram till maj 1989. Det brittiska CWS lever än idag, men med någon enstaka procents marknadsandel. Korruptionsskandaler och försök till fientligt övertagande har inte precis stärkt ställningen.

FRANSKT DOMINOSPEL

Raset för den franska konsumentkooperationen åren 1985–1986 gick fort, eftersom de olika föreningarna samt det nationella förbundet var finansiellt sammanflätade. När en förening gick omkull, drabbades de andras balansräkningar och snart hade nästan alla käglor fallit. I norra Frankrike var några konsumentföreningar kloka nog att överlåta verksamheten till privata företag och butikerna drevs vidare under de nya ägarnas varumärke.

Det gemensamma för alla dessa konsumentföreningar är kopplingen till arbetarrörelser. Affärsmässigt förnuftig verksamhet kan inte förenas med politiska ambitioner. Att föreningarna ändå kunde överleva så pass länge beror på att de ägde fastigheter och dotterföretag, som kunde avyttras.

Det finns dock fortfarande konsumentkooperation i delar av Italien, men framför allt i Schweiz. I det senare landet är situationen speciell såtillvida att ägaren till landets största butikskedja Migros av skattemässiga skäl skänkte kedjan till kunderna. Även i de nordiska grannländerna är konsumentkooperationen idag politiskt obundna. Efter fusionen i Danmark år 1973 fick den landsbygdsbaserade grenen FDB ett övertag gentemot arbetarrörelsens HB.

POLITISK STYRNING I ÖSTERRIKE

Konsum Österreich omfattade hela landet utom Vorarlberg, som är delstaten närmast Schweiz. Den nästan landstäckande verksamheten var ett resultat framför allt av 1978 års fusion mellan 16 regionala föreningar, flera med dålig ekonomi. Föreningar med någotsånär finanser stödde dem med usla siffror, men man rörde inte upp i de misskötta föreningarna.

Styrelseordförande i Konsum Österreich var under många år en person, som dessutom var ordförande för det österrikiska LO samt parlamentsledamot. Han samlade på maktpositioner

men misskötte sig. Det har sagts att han styrde Konsum genom principen ”management by ignorance”, vilket betyder att ingen fick berätta om tråkiga nyheter. Eftersom Konsum var en stor annonsör, ville inte tidningarna publicera några kritiska analyser. År 1988 gjorde dock en forskare vid Wiens handelshögskola en analys av Konsums finanser. Konsum tystade ner historien genom att köpa hela bokupplagan. Boken kom i nytryck 1995 efter Konsums likvidation.

I sina försök att rädda försäljningen genomförde Konsum reklam med budskapet att arbetarklassen borde vara lojal. Kampanjen fungerade inte, eftersom det inte längre fanns någon arbetarklass. Folk uppfattade sig såsom medelklass och drog sig till konkurrenternas billiga och välsorterade butiker. Först efter det att konkurrenterna hade etablerat sina lågpriskedjor började Konsum med liknande butiker, men då var det för sent.

INNEBOENDE TRÖGHET

I den konsumentkooperativa modellen finns en inneboende tröghet vad gäller förnyelse av butiksbeståndet. Det beror dels på att de fackliga organisationernas intressen måste tillgodoses men också på dåligt affärsmannaskap och bristande finansiella resurser. Konsum Österreich hade målsättningen att vara landets bästa arbetsgivare. Detta ledde till högre personalkostnaderna än hos konkurrenterna och kunderna klagade över dåligt bemötande.

Under de sista verksamhetsåren försökte Konsum Österreich samarbeta med den starka Migros, men de affärsorienterade schweizarna började i stället etablera egna butiker i Österrike. Samarbetet gick inte bra för österrikarna.

Konkurslagstiftningen i Österrike innebär att medlemmarna var ansvariga för Konsums skulder. Om en betalningsskyldighet hade utkrävts, skulle en politisk kris ha kunnat uppstå, eftersom Konsummedlemmarna till stor del hade röstat fram den dåvarande socialdemokratiska regeringen. Det visade sig dock att Konsums kvarvarande tillgångar räckte för att täcka skulderna.

Nej, det går inte att vara konkurrenskraftig, om verksamheten styrs med ideologiska utgångspunkter.

VILL DU LÄSA MERA?

Brazda, Johann, Jerker Nilsson & Robert Schediwy: *Nedgång, fall och sedan ...? Om brister och försummelser i europeisk konsumentkooperation. Kooperativa institutet, Stockholm 1995. (100 s.)*

<http://pub.epsilon.slu.se/13739/>

Jerker Nilsson, Institutionen för ekonomi, SLU Uppsala

